

De første årsmøder

Da traditionen fra Skamling fornyedes i Sydslesvig efter 1920

Af Knud A. Rasmussen

Sommeren 1976 fejredes søndagens friluftsmøder i 50-års jubilæets tegn for afholdelsen af danske årsmøder i Sydslesvig. Ganske vist var der dansk årsmøde i Flensborg allerede i 1921, hvorefter facit efter subtraktion fra 1976 skulle blive et andet end 50. Forklaringen er, at der ikke kunne holdes friluftsmøder i krigsårene og i 1938 på grund af smittefaren under en heftig mund- og klovesyge-epidemi.

Nedenstående gennemgås årsmødernes historie gennem 50 år. Redaktionen er lektor Knud A. Rasmussen meget taknemlig for, at han på opfordring ville påtage sig den opgave at samle dette nu historiske stof fra spredte kilder. Så vidt vides er det første gang, at dette sker.

Af praktiske grunde deles artiklen over såvel denne som over næste årbog. Første halvdel behandler perioden 1921-1945, hvorefter en å jour føring op til 1976 vil følge.

Afstemningsresultatet i en anden zone den 14. marts 1920 blev for de danske i Sydslesvig en dyb skuffelse. Mange blev da også grebet af håbløshed, adskillige opferede for Danmark og flyttede nordpå. Men en kerne af danske ville ikke forlade deres hjemstavn og tog trodsigt fat på at opbygge rammerne for en tilværelse som et dansk mindretal i den ny tyske republik for herigennem, så godt det lod sig gøre, at leve deres liv som danske.

Allerede den 5. maj 1920 oprettedes således en dansk skoleforening, og det store vælgerforenings- og tillidsmandsapparat fra afstemningstiden blev grundlaget for "Den slesvigske Forening", stiftet 26. juni samme år. Navnet hentede man fra den første danske nationalpolitiske organisation fra 1840'erne. Disse organisationer skulle skabe samling og sammenhold mellem de danske, der fortsat måtte leve i en tysk hverdag og desuden pleje forbindelsen til landsmænd nord for Danmarks nye grænse for derigennem at komme i så nær kontakt som muligt med det nationale danske fællesskab.

Referatet fra et møde i "Den slesvigske Forening" den 12. december 1920, hvori der deltog 22 repræsentanter fra Flensborg by og henved 70 fra landdistrikterne, er betegnende for stemningen: "Vi bør netop ved denne lejlighed (valg til den tyske rigsdag, den preussiske landdag og til kreds dagene februar 1921) give både vore tyske og danske modstandere såvel som også vore gode venner og landsmænd nord for den nye grænse beviset i hænde for, at vi endnu, til trods for afstemningens og grænsedragningens store og bitre skuffelser, ikke er til sinds at opgive ævred, men at vi trods alt vil kæmpe videre for vor gode og retfærdige sag. Undlader vi nu at

gå med til valg, så tager vi derved grunden bort under fødderne på vore børn, der senere, når de skal tage kampen op efter os, da må begynde på bar bund. Det er jo netop til den opvoksende slægt, vi for fremtiden sætter vort håb, og derfor søger vi nu mere end tidligere at bibeholde ungdommen den rette forståelse for vor kamp.”

“Den slesvigske Forening”s kulturelle opgave var at holde et dansk mødeliv i gang, hvorigennem man søgte at bibringe ungdommen den rette forståelse. På mange forskelligartede måder søgte man at løse opgaven. Den altoverskyggende begivenhed skulle blive det store årlige stævne: årsmødet, hvor det første af en lang og til denne dag næsten ubrudt række blev afholdt i 1921.

Videreførelse af en tradition

Årsmøderne i Sydslesvig var en fortsættelse af den tradition, der havde udviklet sig i Nordslesvig siden århundredskiftet, og som på sin vis var en videreførelse af de berømte store folkefester på Skamlingsbanken i 1840'erne. Det synlige udtryk for, at Sønderjylland vågnede. Sådanne ønskede sydslesvigerne også, at det skulle forstås, kan man se af redaktør J. Bogenses tale ved aftenmødet i 1921, hvor han bl.a. sagde: “Det er første gang efter afstemningen, vi holder årsmøde hernede. Da Nordslesvig var førende i kampen, holdtes de danske årsmøder dér. Ved disse årlige stævner kastedes blikket tilbage på de forskellige foreningers virke, og man hentede nye kræfter til striden. Det er med en vemodig følelse, at vi endnu skal holde den slags møder; men det er et glædeligt tegn for fremtiden, at vi kan gøre det.”

Bankdirektør P. Thomsen anførte bl.a., idet han knyttede forbindelsen ved at henvise til det sidste store årsmøde i Haderslev 1914, der afsluttede en epoke i Nordslesvigs historie: “Vi har nu indledt vore årsmøder hernede, og vi gør det i håb om, at det må gå, som det gik i Nordslesvig, at de må vokse fra gang til gang, fra år til år.”

Begge taler blev modtaget med bravoråb og håndklap.

Blæsbjerg

Det var søndag den 11. september på en mark ved Blæsbjerg. “Festpladsen kunne ikke have været bedre valgt. En skrånende mark på Angels jord ned mod den åbne strand med Flensborg lige for kravlede op ad alle højder og så med den mest henrivende udsigt til Kobbermøllebugten og Kollund. Talerstolen langt nede, og op ad skråningen plads til publikum på bænke . . . Der var nogle vanskeligheder med Harnæs teglværks ejer; men hindringerne blev overvundne . . . Ved ét-tiden hejstes et mægtigt dannebrog over pladsen . . . Alt kunne være blevet festligt; men regnen havde skyllet ned natten forud og formiddagen med og hang nu truende over hovedet . . . Men det samlede samvær ville man nødtigt opgive. Så vandrede man i tørt vejr til pladsen. Sporvognene havde god fortjeneste med at køre folk derud. Spejderne var vejvisere og solgte programmer. En deling af det grønne politi, der stærkt våbnet var sendt til festpladsen for at værne festen imod modstandernes demonstrationer, holdt sig i passende afstand, og der blev ikke gjort forsøg på demonstrationer”, skrev Flensborg Avis. Myndighederne havde været til at komme til rette med, men den flensborgske presse havde ofret mødet en del opmærksomhed. Således skrev det socialdemokratiske “Flensburger Volkszeitung”: “Da det søndag

er tilladt danskerne at vise dannebrog, antager man i arbejderkredse, at de tyskborgerlige vil foretage moddemonstrationer med sort-hvidt-rødt. I nogle værksteder er der ytret den hensigt at demonstrere imod disse farver med sort-rødt-gyldent. Rigtignok er både dannebrog og det sort -hvid-røde flag monarkistiske staters flag; men man bør lade chauvinister og reaktionære fra begge sider passe sig selv.”

Flensborg Avis anfører dertil, at da en meget stor del af de flensborgske danske netop er arbejdere, vil arbejderne næppe finde på at demonstrere mod det danske årsmøde. Flensburger Nachrichten skrev: “På søndag afholder “Den slesvigske Forening” sit første friluftsmøde, i hvilken anledning de flensborgske myndigheder på korrekt måde har givet den tilladelse til at vise dannebrog på festpladsen. Da denne omstændighed kunne give anledning til lignende udæskninger, som vore nordslesvigske landsmænd i sin tid ved hjemstavnsfesten i Tønder måtte lade sig byde af det danske militær, turde det være anbragt at pege på, at en voldelig forstyrrelse af danskermødet ville være en politisk dumhed . . . Lad os vise, at vi anser den lille danske koloni i Flensborg for fuldt ud ufarlig.”

Friluftsmødet blev kun en betinget succes - men det skyldtes udelukkende vejret. Ved halvtretiden kom et skybrud med torden, lyn og regn. “Mødet måtte opgives, men man fortrøstede sig til om aftenen”, hvor der blev afholdt møder tre steder: Flensborghus (Nordischer Hof), Borgerforeningen og Logehuset. Møderne blev overordentlig velbesøgte - “man stod som sild i en tønde helt ned ad trapperne” - og efter referaterne blev de mange taler modtaget med bifaldsytringer og klap. “Sekretær J. Nielsen rettede en tak til vore arbejdere, fordi de, trods opfordring fra anden side, mødte så trofast . . . Mødet er et nyt bevis på, at vi ikke er noget parti, ikke nogen koloni, men en levedygtig dansk befolkning i Flensborg.”

Redaktør E. Christiansen kunne i sin statusopgørelse betitlet “Det første arbejdsår” meddele, at foreningen nu havde 5.200 medlemmer i en snes distriktsforeninger i byen og 800 i landdistrikterne.

Ny festplads

Det følgende årsmøde den 10. september 1922 fandt sted i strålende sol. “Stort vellykket friluftsmøde med henved 5.000 deltagere” og “3 aftenmøder for overfyldt hus” skrev avisen. Man havde skiftet festplads: “På en mark ved Gamle Købermøllevej lige nord for byen havde man indrettet festpladsen . . . Det bakkede jordsmon er som indrettet til dette brug. Det er jo ikke Skamling, som man vel lettest kommer til at tænke på . . . Ved halvtotiden strømmede folk gennem den smukke æresport, som bød velkommen”. Der var musik, og drenge- og pigespejderne holdt æresvagt med “deres smukke og stolte silkebannere”. Også nordslesvigere var mødt frem, “kendte skikkelser af dem, som vi mødte før krigen, hvor sagen samlede”. Grosserer I.C. Møller “talte med en røst, der trængte ud til de yderste rækker” foruden faktor L.K. Lausten, gårdejer P. Budach, Hornskov, gårdejer P. Lassen, Strukstrup og redaktør Johs. Oldsen fra Frisland, alle navnme, som også i de følgende år satte deres præg på årsmøderne.

Redaktør E. Christiansen forelagde ved friluftsmødet en resolution, hvori sydslesvigerne på den tyske rigsforfatnings grund krævede den samme lovhjemlede folkefrihed, som danskerne har indrømmet tyskerne nord for grænsen. Efter håndsoprækning og modprøve blev resolutionen enstemmigt vedtaget. Ved aftenmøderne var stemningen fin, alle pladser var besat, og man hørte på spejdnernes musik og applauderede ivrigt dilettantspil og folkedansere. Som afslutning sang man "Kongernes Konge", som man skulle gøre det gennem mange år. Med en vis ophidselse karakteriserede Schleswiger Nachrichten denne sang som monarkistisk, endda sunget på den tyske republik grund. Ironisk anfører Flensburger Nachrichten: "Tilvisse, med forløbet af dette "sydslesvigernes" andet årsmøde kunne danskerne være veltilfredse. Vejret var herligt, ingen indblanding fra altyske embedsmænd, kun rødhuer og pattebørn forstyrrede den af den hellige Dannebrog forklarede stemningsfyldte højtidelighed."

6.000 deltagere i 1923

Det tredje danske årsmøde 9. sept. 1923 blev afviklet i strålende september-sol. Aftenmødernes antal var udvidet til fire. Avisen anslog mødedeltagernes antal til omkring 6.000. I sin tale fastslog redaktør J. Bogense, at man i år havde fået lov til at holde et friluftsmøde til trods for de skærpede bestemmelser til værn for republikkens sikkerhed. Deri fandt han, lå en anerkendelse, som man måtte understrege. Redaktør E. Christiansen påpegede, at årsmøderne mere og mere blev en repræsentation for hele landsdelen. Et udtryk derfor var de årlige beretninger fra landsdistrikterne, fra Gottorp amt og fra den frisisk-slesvigske forening. Dybbøl-Posten noterede, at ingen kunne undgå at få en voksende følelse af styrke dernedefra - trods tab af optanter og udvandrere vestpå.

Fuldt hus

Søndag den 14. sept. 1924 drillede vejret, så friluftsmødet måtte forkortes på grund af regn. Der var til gengæld overordentlig stærkt besøg ved udmærkede aftenmøder: "fuldt hus, alt for fuldt kunne man sige. Der er noget af en lidelsestid for skrøbelige mennesker at holde ud i disse tætpakkede sale og alligevel døjes den med smil og huskes med glæde; thi årsmødets dag og de stuvende fulde sale vil de danske sydslesvigere ikke undvære".

Den danske presse fastslår nu: "Vor bevægelse er en folkebevægelse med tilhængere i alle befolkningslag, købmænd, næringsdrivende, funktionærer, arbejdere, landmænd og landarbejdere."

De fire første årsmøder blev, som det fremgår, afholdt på en septembersøndag. Flaghejsning kl. 8 morgen, friluftsmøde kl. 14 og aftenmøder kl. 19.30. Af referat fra et fællesbestyrelsesmøde i "Den slesvigske Forening" 24. marts 1925 fremgår imidlertid, at der havde været røster fremme om at lægge mødet tidligere på året. Landmændene ville have mødet sidst i juli, "da man tror, at den tid er bedst egnet". Høstarbejde og lignende holder mange borte i begyndelsen af september. Desuden havde man heller ikke været for heldige med vejret på de indtil nu afholdte stævner. Man vedtog endelig at afholde det næste møde en 7. juni. Et forslag om "at afholde noget lignende som en partidag forud for årsmødet", hvor tillidsmænd fra alle

foreninger efter kortere beretninger om vor bevægelse og presse skulle drøfte problemerne, blev vedtaget. Den skulle finde sted søndag formiddag kl. 9 i forbindelse med årsmødet 1925. Imidlertid synes det ikke at være blevet realiseret.

Højtalerens indtog

Man gjorde i øvrigt ikke meget ud af annonceringen forud for årsmøderne i den danske presse i 1920'erne sammenlignet med i dag. To dobbeltspaltede annoncer over knap en kvart side var alt. Desuden ses af enkelte mødereferater i "Den slesvigske Forening", at afdelingsformændene bedes "om at virke for deltagelse". Avisens reportager er verbalt meget udførlige, men først i 1927 lives de op med enkelte billeder. I 1928 er en indrammet opfordring anbragt i forbindelse med reportagen med følgende ordlyd: "Hvem skænker en højtaler til det danske årsmøde i Flensborg?".

I annoncen for årsmødet i 1931 ses for første gang et virkeligt rødt-hvidt-farvet dannebrog som blikfang og en højtaler meldes opstillet på pladsen i 1929!

I 1925 blev mødet da afholdt i juni - en måned man siden har holdt fast ved - men ellers skete der ingen forandring i mødets traditionelle forløb. Alt blev afviklet på én søndag, og det blev fastholdt til og med årsmødet 1930.

Faktor L.K. Lausten begrundede flytningen med disse ord: "Når vi besluttede at flytte der danske årsmøde fra september til juni, så var det ikke alene for at holde det i forsommerens kønneste tid, men det var medbestemmende, at juni måned rummer mindet om "Den slesvigske Forenings" stiftelse, om danskhedens begyndende virke under de nye vanskelige forhold, der var skabt for den efter den nye grænses fastlæggelse i 1920". Flensborg Avis, der anslår deltagerantallet til henved 4.000, spørger: "Er der i grunden mening i at holde større taler på et årsstævne, der former sig som et folkemøde i fri luft? Langt fra alle kan høre, og over hele markens grønne bund står folk i klynger eller ligger lejrede, med legende børn springende ind imellem." Svaret er det samme man siden da har givet på det spørgsmål, nemlig at sådanne møder nu engang er den form, der bedst passer til det danske lynne. Det skaber folkelig samling og sammenhold - og noget om det er der nok, når man betragter sådanne møder under en historisk synsvinkel. Dybbøl-Posten anslår, at "mindst 3.500 personer var samlet på festpladsen. Af disse var kun et meget lille procenttal fra Nordslesvig eller længere nordfra. Flere end hidtil burde benytte lejligheden til at komme sammen med de danske landsmænd". Endelig fastslår det socialdemokratiske Flensburger Volkszeitung, der anslår deltagertallet til 2.000, at "en godtkøbs forringelse af slige fester ved halvering af deltagertallet eller en fejlagtigt anbragt spot over brugen af det tyske sprog kan ikke modvirke slige foranstaltninger. Det er også kun den tysk-nationale presse, der driver sådant uvæsen; vi deltager ikke heri".

Redaktør E. Christiansen omtalte i sin tale, at tyskerne taler spydigt om nydanskere, men der er vist hertillands flere nytyskere end nydanskere, når man ser på landsdelens historie. Spørgsmålet om den danske folkegruppes kulturelle stilling er fortsat uløst. Eksempelvis har myndighederne endnu ikke tilladt én dansk skole in landdistrikterne, og der gives ingen tilskud til de danske privatskoler.

Det bedste og smukkeste møde

Hejmdal skrev om årsmødet 6. juni 1926, der i Flensborg Avis fik følgende overskrift: "Over 5.000 danske sydslesvigere til fest i prægtigt forårsvejr": "Det er vist nok det bedste og smukkeste møde, der hidtil er fejret, men først og fremmest blev det et bemærkelsesværdigt stævne, fordi der i år klart og tydeligt af førerne blev peget på fejl og mangler og tydeligt blev henvist til, hvor der i fremtiden skal tages fat". Under overskriften "I bølgedalen" anfører Dybbøl-Posten: "Der er intet, absolut intet ydre tillokkende ved at være dansk i Sydslesvig i dag, tværtimod. Det kan føre adskillige ulemper med sig, som særlig de økonomisk svage kan komme til at lide under. Således har det nu været i årevis, og man kan med sikkerhed sige, at hvad der har været af medvind, for længst er forsvundet. Hvad der tæres på og eventuelt tabes nu, er danskhed, som under blidere kår ville og kunne være bevaret. Vi i Nordslesvig har jo for kun godt en snes år siden set, at modgang godt en tidlang både kan tynde rækkerne og få dem til at vakle."

Gæster nordfra

Der var godt vejr den 12. juni 1927, og Flensborg Avis mente, at mødet var større end i fjor. "Enhver kunne se, at tilvæksten i deltager-tallet i ikke ringe grad skyldtes venner nord for grænsen, deriblandt familier, som endnu for to år siden vanskeligt kunne tænkes at give møde her. Vi har været oprigtigt glade for at se dem". Avis angiver "med et rundt tal 5.000 mennesker", mens Flensburger Nachrichten som sædvanligt ser med andre øjne og anfører 2.000 deltagere.

Den mangeårige formand for "Den slesvigske Forening" L.K. Lausten meddelte i sin beretning om et vigende medlemstal fra 4.529 medlemmer i 1926 til 4.187 i Flensborg og forklarede, at det var af økonomiske grunde og som følge af tysk pres: "Vi mindes fra juli i fjor et officielt dokument om, at et medlem af "Den slesvigske Forening" ikke syntes egnet til tjenestemand."

Modgang

Årsmødet den 3. juni 1928 kom i nogen grad til at bære præg af det nyligt overståede rigsdagsvalg 20. maj, der havde givet stærk socialdemokratisk fremgang på den danske listes bekostning (1924: 6.500 danske stemmer, 1928 : 2.300). Flensburger Nachrichten anslår 2.000 -2.500 deltagende, hvoraf mindst halvdelen fra Nordslesvig og fortsætter: "Stemningen var trykket. Der blev kun sunget én sang. Også om aftenen afvikledes programmerne i de ikke overfyldte lokaler, men man savnede det sving, der sporedes på tidligere årsmøder."

Avisen mener derimod, at der har været samlet 4.000-5.000 omkring talerstolen. Redaktør J. Bogense udtalte bl.a.: "Vort sind tynges endnu af sorg over valget. Men denne sorg er endnu ikke håbløshed og fortvivlelse. Tværtimod har "Den slesvigske Forening" i Flensborg på et organisationsmøde i fredags klart og bestemt fastslået, at valgresultatet ikke er et udtryk for et sammenbrud i vore organisationer." Sekretær J. Nielsen opfattede årsmødedagen som en oprejsningsdag, og Flensborg Avis kalder den for "en styrkedrik", men medlemstallet er faldet til 3.612 i Flensborg by, for

arbejderne stemte økonomisk ved rigsdags- og landdagsvalg, kun dansk ved byrådsvalg, fastslår faktor L.K. Lausten. Redaktør E. Christiansen understreger: "Vi må indse, at tager vi fanen ned på den politiske valgdag, så udleverer vi et meget virksomt våben til vore modstandere, et våben imod os selv. "

Da regnen kom

Ved årsmødet 2. juni 1929 tog man endelig ideen fra marts 1925 op og holdt møde kl. 9 formiddag i Flensborghus, hvor "Den slesvigske Forening"s afdelingsformænd aflagde beretninger. Disse havde indtil da været holdt på friluftsmødet. Friluftsmødets talerrækker blev derved ikke så omfattende, og der kunne blive mere plads for gymnastikopvisning, musik og folkedans. Imidlertid måtte friluftsmødet aflyses på grund af regn, regn og atter regn, og man havde endda fået opstillet højtaleranlæg. Altså blev der afholdt indendørs-møder formiddag, eftermiddag og aften! Men spejderne marcherede dog, ikke som sædvanligt fra Duborg-Skolen ad Riddergade, Duborggade, Nystaden, Bovlandevej og Gamle Kobbermøllevej til festpladsen, men i regn til Borgerforeningen, og årsmøderne satte derved i højere grad deres præg på Flensborgs indre by. Der var fyldte eftermiddags- og aftenmøder, men avisen skrev, at "det er ikke lige let at holde tre møder under de samme former på én dag!".

Sidste éndags-søndagsmøde

Det tiende årsmøde 1. juni 1930 skulle blive det sidste éndags-søndagsmøde i den velprøvede form. Efter formiddagens flaghejsning og beretningsaflæggelsen på Flensborghus startede friluftsmødet med spejdernes march fra Duborg-Skolen. "Dannebrog blev som altid gennem byen båret sammenrullet, ravnebannere og korpsets øvrige standere vajede frit . . . Et meget stort antal flensborgere og gæster fulgte spejderoptøget - en 1.000-tallig skare - hvilket bidrog til at færdslen hæmmedes . . . Det er et spørgsmål, om man ikke næste år skal gå over til at organisere toget gennem gaderne, hvor alle går i rækker og geled. Der kunne så tages to eller tre orkestre til hjælp" skrev Flensborg Avis, der anslår deltagertallet til over 5.000, hvoriblandt megen ungdom. Hejmdal mener, at friluftsmødet var det største, der endnu har været afholdt. Jydske Tidende anbefaler at holde årsmødet på halvanden dag i stedet for at presse det hele sammen på én dag.

På tværs af grænsen

Årsmødet i 1931 blev det første halvændags-møde, idet formænd og tillidsmænd fra by og land aflagde deres beretninger lørdag den 6. juni om aftenen kl. 20 i Flensborghus' store sal i stedet for søndag formiddag, som det havde været tilfældet de to foregående år. Ved dette møde var gæster nordfra velkomne, og det fremhævedes, at årsmøderne havde udviklet sig til nationale festdage på tværs af grænsen, og at de ikke blot var at betragte som en mønstring af de danske i Sydslesvig. Efter den sædvanlige flaghejsning på festpladsen ved Terrassegade søndag morgen kl. 8 var der højmesse i den danske kirke kl. 10. Spejderoptøget fra Duborg-Skolen, der som nævnt havde været et fast led i dagens begivenheder i adskillige år, blev for første gang medtaget i annonceringen som et særligt punkt i programmet: kl. 14 spejderparade i Duborg-Skolens gård. Fra at være en aktivitet specielt for ungdommen havde disse marcher udviklet sig til en organiseret

procession med musik og bannere, fulgt af flere og flere af de øvrige årsmødedeltagere. Vore dages folkeoptog gennem gaderne havde fundet deres blivende form.

Samuel Münchows tale

Byrådsmedlem Samuel Münchows tale på årsmødepladsen var tydeligt præget af den tyske rigskansler Brüning's kriselove, og Münchow manede til sammenhold, ikke blot kulturelt, men også politisk på baggrund af den voksende nød og deraf følgende radikaliserings. Aftenmøderne i Flensborghus og Borgerforeningen var besøgt "til bristepunktet". Af beretningerne fremgik, at der var 3.505 medlemmer i Flensborg by, 500 i landdistrikterne og 284 i Gottorp amt. I Harreslev afholdtes det første aftenmøde i forbindelse med årsstævnet uden for Flensborg.

I verdenskrisens skygge

Lørdag den 11. og søndag den 12. juni 1932 var der atter årsmøde i fint vejr og vind, men krisen prægede deltagelsen nordfra. Til gengæld lagde man mærke til de mange unge deltagere sydfra. Avisen skriver bekymret: "Hvad skal disse unge? Hvor skal de finde mulighed for at bryde sig en vej, blot for at tjene det daglige brød? Hvor mange mennesker og folkeslag marcherer i denne tid i tåge?". Nationalt set var stillingen forbavsende lys på denne mørke baggrund: 3.663 medlemmer i Flensborg, 250 i Gottorp amt, og der meldtes om et voksende bogudlån. Men af protokollaterne fra tilsynsrådet ses, at man bag murene kæmpede med at få underskud fra årsmøderne klaret. "Man enedes om at forøge indtægterne ved salg af mærker og programmer gennem en særlig indsamling på årsmødepladsen." Miseren skyldtes "fattigdom her i landet og kronens mindre markværdi."

Ungdommens tid

I Dansk Generalsekretariats sekretærberetning for januar 1933 afspejler tidens radikaliserings sig i følgende bemærkning: "Den tilspidsede politiske situation har medført, at der har været stort rykind af formænd og tillidsmænd, der kom for at høre nyt og udveksle meninger. Til tider har der været en 7-8 på én gang, så sekretærens tid for en stor del har været optaget af politiske drøftelser". Lidt længere frem kan læses: "Forberedelserne til det danske årsmøde den 18. juni vanskeliggjordes ved, at tilladelse fra politiet først forelå den 12. juni efter flere forhandlinger med kriminalsekretær Hermannsen og politipræsidentens stedfortræder. Udmarchen fra Duborg-Skolen med spejderne måtte denne gang desværre stryges, ellers kunne mødet afholdes programmæssigt", hvilket også var tilfældet med nævnte indskrænkning. Møderne var "stærkere besøgt herhjemmefra end nogen gang tilforn". Dagens gave var godt vejr, og "tonen på årsmødet var klar og fast fra først til sidst. Vi har ikke ladet os anfægte af de sidste måneders larm".

En repræsentant for de unge, formand for Flensborg ungdomsforening Hans Meng, udtalte: "Tiden, vi lever i, er ungdommens. I dette land flokkes ungdommen begejstret om nye mærker, unge ideer . . . I den del af Sønderjylland, som vendte hjem, strømmer tusinder af kvinder og mænd sammen på et minderigt sted for at aflægge et nyt løfte, et nyt bevis på deres kærlighed til det land, de eller deres fædre

valgte . . . “ Og han placerede videre mindretallets unge derimellem og opfordrede disse til at stå fast på deres ret.

Sekretærberetningen for maj 1934 omtaler, at forhandlingerne med politimyndighederne vedrørende årsmødet førte til, “at alt, hvad vi ønskede, blev tilladt” og videre anføres, at der på et møde for alle bestyrelsesmedlemmer og tillidsmænd ugen før, “blev slået til lyd især for en grundig agitation for deltagelse i mødet lørdag aften og ved udmarchen fra Duborg-Skolen. For at skaffe større indtægter forsøgte der for første gang at sælge festtegn i forvejen . . .” Man havde måttet notere 472 udmeldelser, men marchen gennem byen talte 1.500 mennesker i række og geled den 3. juni, og der var “mindst 5.000 deltagere i friluftsmødet”.

Flensborg Avis skriver i sin omtale: “Vi véd at det har været svært i dette sidste år og gør os alligevel ingen rigtig forestilling om det. Mange arbejder, som har været arbejdsløse i år og dag, og som nu fik udsigt til arbejde, men blev spurgt om, hvilken sammenslutning han tilhørte, og afvist, da han nævnte den danske, har kunnet blive meget bitter i sind . . . adskillige gange synes den almindelige ensretning ikke at ville standse ved den danske befolknings enemærker”. Redaktør E. Christiansen omtalte de mange forhandlinger med det ny styres mænd i Flensborg, Kiel og Berlin, der stadig ikke havde resulteret i en lov, der betrykker mindretallets stilling, ligesom der heller ikke er givet den bebudede erstatning for den ophævede repræsentation i de kommunale råd.

“Det nye Tyskland”

I tilsynsrådsmødet 8 januar 1935 “bragte Tage Jessen spørgsmålet om årsmødepladsen til diskussion. Den hidtil benyttede plads ved Gammel Kobbermøllevej ville nu blive udlejet på anden måde, så den ikke mere kunne benyttes til afholdelse af vort årsmøde. Marken kunne dog erhverves ved køb mod kontant udbetaling af 16.000 rigsmark. Arealet var 1 1/2 ha stort. Man drøftede eventuelle muligheder for at få en andet steds beliggende plads. Man var mest stemt for byens idrætsplads ved Frueskoven”. Derfor afholdtes det femtende årsmøde på idrætspladsen ved Marieskov, ved endestationen for sporvejslinie to den 1. og 2. juni 1935.

I beretningerne kunne Flensborg by melde om stor nedgang i tallet af udmeldte. Der var nu 3.043 medlemmer. I landdistrikterne var tallet 349 og i den for ikke længe siden dannede forening for Ejdersted 68. Gottorp amt meldte om nedadgående tal, idet “der synes at gøre sig en vis nervøsitet gældende blandt en stor del af vore medlemmer, begrundet i den senere tids forandrede arbejdsforhold”.

Om friluftsmødet skrev Flensborg Avis: “Det nye Tyskland er ikke vant til at se et optog som det danske. I takt og orden, med hensyn til ensretning i ydre og indre ting er den danske verden væsensforskellig fra den tyske.” E. Christiansen sporede utryghed udefra men tryghed indefra og Tage Jessen anførte, at tiden skærper kravene. Svend Johannsen talte om kamp uden afløsning men understregede, at den danske ungdom stod klar til at tage opgaverne op.

Det lykkedes i løbet af det næste år at erhverve marken lige overfor den gamle årsmødeplads, og årsmødet 1936 kunne derfor holdes den 6. og 7. juni i området ved Gamle Kobbermøllevej i den vante form. I optoget deltog flere orkestre, og avisen mente, at det var det største årsmøde sønden skel med en 6.000 til 7.000 deltagere. Optoget var endeløst. "Skal det vokse i fremtidige år, bliver det også en opgave med en forud planlagt ordenstjeneste." Pressen anførte, at "mødet lørdag aften måtte der kunne gøres mere ud af, nu da besøget bliver stadig større. Det skal ikke stå i skyggen af søndagen". Som repræsentant for det unge Sydslesvig sagde Fr. Mommsen: "Vor danskhed må blive så stærk, at alle tyske opdragelsesforsøg enten i arbejdslejre eller under værnepligten strander." "Den danske ungdom i grænselandet kryber ikke for det ny Tyskland", noterede Dybbøl-Posten, og Næstved Avis skrev: "Tænk bare, hvad det vil sige efter den nationale revolution i Tyskland ikke blot at fastholde sin danskhed uden håb om nogen genforening, men endda at møde op til det danske årsmøde i større tal end nogen sinde før."

I annonceringen forud for årsmødet den 5. og 6. juni 1937 blev det stærkt understreget, at alle burde deltage i spejdernes optog fra Duborg-Skolen. Den vellykkede procession året før havde dannet skole. I sekretærberetningen for maj står at læse: "Til optoget kommer der tre måske fire orkestre. Der skal indsættes marchledere, der bærer rød-hvide rosetter, og skal sørge for, at deltagerne går i ordnede rækker, tre i hver". Avisen opfordrede: "Lad begge dage blive en smuk og stærk national tilkendegivelse". I beretningerne lørdag aften blev medlemstallet som sædvanligt oplyst: Flensborg by 3.018, landdistrikterne 342, Gottorp amt 137 og Ejdersted 57. Desuden var det nu endeligt afklaret, at børn og unge fra den dansk-sydslesvigske folkegruppe var fritaget for at tilhøre "Hitler-ungdommen".

Hærværk på årsmødepladsen

Natten mellem lørdag og søndag blev der forøvet groft hærværk på årsmødepladsen. "Den vældige flagstang var revet op af jorden - noget, der kun kan gøres af en større skare håndfaste personer og slæbt hen i en grøft. Talerstolen var slået i stykker. Ligeledes den smykkede port over indgangen". Sagen blev straks meldt til politiet, hvor en major fra beskyttelsespolitiet "Schupo" betonedede, at det var en drengestreg ("Ein Streich von Lausebuben"), ikke politisk danskfjendtlig.

I optoget deltog adskillige orkestre, kun de blå-gule faner vajede frit, og 2.000 deltagere sluttede op. Varmt var det. På festpladsen samledes omkring 5.000, og man så bl.a. unge danske i soldateruniform. Tage Jessen fremhævede, at Sydslesvig var ikke bare mindernes land, "men vi ønsker, at disse egne også må være fremtidens land. Derfor er den dansk-sydslesvigske ungdoms nationale og sociale fremtid et livsspørgsmål for os".

Lærer N. Bøgh-Andersen, der talte på de unges vegne, sluttede: "Vi hernede har den egentlige hundevagt. Men uden hjælp fra jer derhjemme vil vor stilling blive ensom og uden kraft".

Aftenmøderne i Flensborghus og Borgerforeningen var godt besøgt, og der var desuden festaften i Harreslev.

I efteråret 1937 blev årsmøderne drøftet flere gange i Dansk Generalsekretariats tilsynsråd. Grosserer I.C. Møller foreslog en hjemstavnsuge i forbindelse med årsmødet, og det blev vedtaget at henstille til ungdomsorganisationerne at tage tanken op. Der måtte skabes et modstykke til Hitler-Jugend og Bund deutscher Mädchen". Bøgh Andersen ønskede, at der blev udarbejdet en pjece over mindretallets rettigheder, som skal sendes til alle danske i Sydslesvig.

Koen Karoline aflyste

Årsmødet i 1938 var allerede annonceret til at kunne finde sted den 11.-12. juni i den traditionelle form, men fredag 10. juni stod følgende at læse i avisen: " Da der i anledning af mund-og klovesygen har måttet træffes meget omfattende forholdsregler nord for grænsen, og da kvægsygens udbredelse er vokset stærkt i Sydslesvig... og da de danske veterinærmyndigheder ville være glade for, om årsmødet, der plejer at samle gæster nordfra, blev udsat, har "den slesvigske forening" aflyst dette års årsmøde".

Klager til Rudolf Hess

I sekretærberetningen spores tydeligt ærgelsen:" Det var uhyre beklageligt, da alle forberedelser var trufne. De allerede opståede omkostninger kan vistnok lige dækkes af gennem distrikterne solgte festtegn." De årlige beretninger blev det år derfor alene offentliggjort i Flensborg Avis med følgende medlemstal: Flensborg By 2850 medlemmer, landdistrikterne 390, Gottorp amt 137 og Ejdersted uden talangivelse. E. Christiansen skrev i sin årsoversigt, at vore skoler, sammenslutninger og vor presse var alvorligt truet. Således var det en tiendepart af vore skolebørn på forskellig vis tvunget ud af de danske skoler. Formand Tage Jessen klagede over, at den sociale lovgivning blev misbrugt mod danskheden. Nationalsocialistiske tillidsmænd havde øvet pres på danske familier, især med hensyn til hjælpen til børnerige familier. Da adskillige klager til rigsminister Rudolf Hess ikke var blevet besvaret, "rettedes den 3. juni et nyt indtrængende telegram til rigspartiledelsen", anføres der i Dansk Generalsekretariats sekretærberetning, og videre: " Heri henvistes til, at det ville gøre et dårligt indtryk, hvis der på det forestående årsmøde måtte meddeles, at rigspartiledelsen i et for den danske folkegruppe så grundlæggende og livsvigtigt spørgsmål ikke fandt det fornødent at give svar."

Den 10. juni indløb der et svar, der blev offentliggjort i avisen sammen med beretningerne. Det tyske svar lød:" Bedømmelsen af værdigheden og den statsborgerlige pålidenhed sker for medlemmerne af Den slesvigske Forening efter samme målestok som for dem, der tilhører det tyske folk". Under overskriften "Frontens stævne indledes" refererede Flensborg Avis lørdagens beretningsmøde den 10. juni 1939 i Flensborghus' store sal, der i nyrestaureret skikkelse havde samlet så fuldt hus, at nogle måtte stå op. Medlemstallene var nu: Flensborg by 2419, landdistrikterne 358 og Gottorp amt 112. Mange, flere end vanligt, fandt vej til flaghejsningen søndag morgen, men ellers meldes, at tilslutningen til de øvrige traditionelle programpunkter ikke var så stor som sædvanlig.

En episode under marchen til friluftsmødet markerer situationen i slutningen af trediverne. Da processionen fra Junkerhulvej bøjer ind i Nystaden, stod et Hitler-

Jugend-musikkorps opstillet, lod folketøget passere for derefter at slutte op og følge efter, mens det vedholdende spillede "Schleswig-Holstein meerumschlungen"!

På årsmødepladsen talte folketingsmand A. Svensson om situationen i Nordslesvig. Desværre måtte mødet efter hans tale aflyses på grund af regn. De øvrige programpunkter blev henlagt til aftenmøderne. Kun folkedanserne fra Sønderborg amt trodsede regnen. Ved aftenmødet i Flensborghus understregede journalist J.N. Jensen, der var ordstyrer som så ofte før, "at ved mødet her gælder ordet om frit at tænke, tro og tale". "Dannevirke" skrev om årsmødet: "Danskheden syd for grænsen imødeså sit store sommerstævne med større forventninger end ellers, fordi det i fjor måtte aflyses på grund af mund- og klovesyge, og fordi der således lå to års udvikling imellem dette og sidste årsmøde, hvor det tyske fremstød imod de danske skoler og mange andre foreteelser havde skabt usikkerhed i de danske rækker. Lige forinden havde man haft den tyske folketælling, der rejste nye alvorlige problemer for det danske mindretal, og det var derfor forklarligt, når der kunne lyde frygtsomme spørgsmål, om den sydslesvigske danskhed havde nogen fremtid under de øjeblikkelige forhold. Dette spørgsmål er på årsmødet blevet besvaret med et ubetinget ja".

Årsmødet 1939 blev grundigt diskuteret på et ekstraordinært møde i Folkerådet den 16. juni. Redaktør E. Christiansen fastslog, at besøget ikke var så godt som ellers. Af årsager fremhævede han, at der var gået to år siden sidste møde, afskaffelsen af 10-øres passene og flere store idrætsstævner samme dag nordpå." det burde hamres fast, at den 1. søndag i juni tilhører de danske sydslesvigere og er forbeholdt årsmødet i Flensborg. Der burde fremkomme en meddelelse om, at vi fastholder denne dag som vor dag."

I krigens tegn

Ved et møde i Folkerådet den 28. august 1939 i den foreliggende alvorlige situation, da en storkrig syntes uundgåelig, var der enighed om at fortsætte det kulturelle arbejde som hidtil. Man ville kun opgive i tilfælde, hvor forhold udefra måtte kræve det. Den 1. april 1940 drøftedes årsmødet. "Der var enighed om at se bort fra et friluftsmøde. Der kunne eventuelt foranstalles en morgenfest med spejderparade og hejsning af Dannebrog på festpladsen. Det pålagdes sekretæren at forhøre ved Gestapo. ... Der skulle holdes møder i Flensborghus og Borgerforeningen eftermiddag eller aften." I sekretærberetningen omtales sekretærens forhandling med Gestapo. "Hvis forholdene havde været som i fjor, ville der ikke have været noget i vejen for, at politimyndighederne i Flensborg kunne have givet tilladelse til et friluftsmøde og til at hejse Dannebrog på festpladsen, men som forholdene nu havde udviklet sig, var de ikke mere kompetente". Et skriftligt andragende måtte sendes videre til højere instanser. Folkerådet afstod imidlertid fra at afholde et friluftsmøde, da sådanne møder også var blevet forbudt in Nordslesvig.

De unge i felten

Årsmødet i 1940 fandt da sted søndag den 2. juni om aftenen i Flensborghus og Borgerforeningen. Storkrigen og besættelsen af Danmark den 9. april gav mødet en særlig tone. "Et stilfærdigt, af tidens alvor præget samvær, ved hvilket tanken i særlig

grad rettedes mod unge landsmænd ude i felten". Begge lokaler var tæt fyldte af deltagere. Referatet af mødet er først at finde i Flensborg Avis den 15. juni. Årsagen giver referatet selv: "Godsejer Daniel Petersen, Vesterholt, spurgte, om et forlydende, hvorefter Flensborg Avis var forbudt, talte sandt" og redaktør Christiansen svarede bekræftende. Forbudet gjaldt for 14 dage (31. maj - 14. juni).

Den 5. maj 1941 på et møde i Folkerådet "enedes man om at holde årsmødet søndag den 8. juni på lignende måde som i fjor, men af hensyn til landboerne og eventuel flyvealarm om eftermiddagen". I annonceringen forud for mødet blev det kraftigt understreget, at der kun var adgang for medlemmer af danske foreninger. Det blev et beskedent, stilfærdigt samvær. "En tiltrængt opmuntring i en svær tid", og begge sale var fuldt optaget, men man savnede de indkaldte. I talerne fremhævedes "betydningen af de unge danskes færd, der som tyske soldater opfylder en dobbelt pligt mod deres hjemstavn og dermed giver et nyt, urokkeligt bevis på deres loyalitet og samtidig underbygger forventningen om, at de som rodfaste mennesker på hjemlig jord har krav på ligestillethed med deres medborgere".

Årsmøde i krigens skygge

I 1942 afholdtes det tredje årsmøde i krigens skygge søndag den 7. juni om eftermiddagen og kun i Flensborghus, da der blev foretaget forskellig reparationsarbejde i Borgerforeningen. I en foramtale anføres, at den hævdvundne overlevering føres videre. "Der blev i den grad optaget i den store sal på "Flensborghus, at adskillige vendte om i døren". Tage Jessen fremhævede i sin formandsberetning, at de første krigsår bragte en forholdsvis stor tilbagegang, men i det tredje krigsår viser tilbagegangen en iøjnefaldende formindskelse. Der er nu 1942 medlemmer mod 2048 i 1941 i Flensborg by. Smedemester Samuel Münchow sagde afsluttende: "Vi længes efter den dag, da vi kan hejse Dannebrog på festpladsen. For så har vi fred."

Krigen prægede mere og mere alt det danske arbejde. I protokollerne over Folkerådets møder er der et fast punkt på næsten enhver dagsorden: "Mindeord over de siden sidste møde under militærtjenesten døde landsmænd". Sekretærene anfører: "Mørklægningen gør afholdelse af møderne meget vanskelig. Et distrikt havde forleden et møde, hvor der var så mørkt, at folk havde besvær med at finde hjem. Det næste møde holdtes en søndag eftermiddag, men da var vejret så fint, at folk hellere ville spadsere. Nu skal det kommende møde afholdes om aftenen igen, når der er fuldmåne. Et andet distrikt blev henimod slutningen af mødet overrasket af flyvealarm. Størstedelen forblev i Flensborghus og af dem, der forsøgte at komme hjem, blev en del nappet og måtte ned i dækningsgraven ved Nørreport". Eller et andet sted: "Brændselssituationen giver anledning til de største bekymringer vedrørende afholdelse af møder". På et møde i Folkerådet maj 1943 anføres kort: "Årsmødet er foreløbigt udsat. Om afholdelsen skal der tales en anden gang". Der blev ikke afholdt flere årsmøder i egentlig forstand resten af krigen. Af protokollaterne kan ses, at man i september 1944 enedes om at slå en påtænkt koncert sammen med årsmødet. Om dette nødarrangement blev gennemført er uklart. Vanskelighederne blev større og større under den totale krig. November 1944: "Derefter kom lokalespørgsmålet på tale og der kunne fastslås, at næsten alle vore

skoler og forsamlingshuse var taget i brug til militære formål eller på anden måde unddraget deres egentlige bestemmelse.”

Nervøse og urolige

I sekretærberetningen for marts 1945 står bl.a.: “Udviklingen af den militære og politiske situation har sat sit præg på arbejdet, og mange af vore folk er i tiltagende grad blevet nervøse og urolige. Det viser sig især derved, at medlemmerne både fra landet og byen kommer til kontoret for at få oplysninger og spørge nyt . . . der har også været mange andragender om at blive optaget i “Den slesvigske Forening”. “Da freden endelig kom i maj 1945, blev der spontant afholdt et såkaldt fredsmøde i Flensborghus lørdag den 12. maj i anledning af krigens ophør. Det blev fulgt op af den danske ungdoms fredsmøde søndag den 10. juni på Flensborghus, der blev indledt med spejdernes faneparade på Duborg-Skolen. Den velprøvede årsmødetradition skinner igennem, men det første egentlige årsmøde i efterkrigstiden skulle lade vente på sig til den 22. og 23. juni 1946 og da i en på flere måder ny og især storslået form.

Årsmøderne - et historisk spejl

Fra opbruddet i 1945 til de glistrupske toner, der er indgået i dagens debat

Der skulle et 50-års jubilæum til i 1976 for de danske årsmøder i Sydslesvig som friluftstævner, før historien om denne folkelige og nationale manifestation blev skrevet. den kan ikke undværes i Sønderjyllands og Danmarks historie.

Dette spændende samtidshistoriske kapitel er nu skrevet i et tilbageblik og med et udblik af lektor Knud A. Rasmussen, lærer ved Duborg-Skolen siden 1959. Årbogens redaktion takker også i år lektor Rasmussen for, at han påtog sig denne tidkrævende opgave at samle de mange tråde i en ny afhandling, der i fortsættelse af sidste års gennemgang af perioden 1920-1945 fører årsmødernes historie hel ájour.

Det nationalsocialistiske Tysklands sammenbrud i maj 1945 og følgerne af dette ændrede i mange henseender forholdene for den i Sydslesvig bosiddende befolkning.

Tyskland var opløst som politisk magtfaktor, besat af de allierede sejrherre. Den sociale struktur var totalt forandret ikke mindst som følge af de enorme flygtlingsmasser, som i krigens sidste måneder oversvømmede landsdelen. Endelig medførte opløsningen i ydre forstand også en voksende tvivl på Tysklands åndelige værdier i det hele taget. I sekretærberetningen for “Den slesvigske Forening” for maj 1945 udtrykkes det kort: “Den forløbne måneds arbejde har været præget af krigens slutning og alle de problemer, der følger med, når et drama som en verdenskrig går til ende”.

Denne ændrede situation gav sig udtryk i en voldsom tilstrømning til de danske organisationer og kulturelle institutioner, samtidig med, at der fremkom mere eller

mindre uklare ønsker om en nærmere tilknytning til Danmark. Sekretærberetningen forsætter: "Befolkningen i Flensborg by og omegn strømmer til kontoret for at blive vejledet, og mange store opgaver står vi midt i arbejdet med."

En danskorienteret bevægelse bredte sig i de følgende måneder over hele landsdelen og mønstrede på sit højdepunkt i 1947 henved 100.000 vælgere, hvilket medførte, at der fra tysk side sattes modstød ind, der forstærkedes i takt med det tyske samfunds gradvise genopbygning.

Til at begynde med var flygtningemasserne det eneste aktiv, som tyskerne rådede over, men snart kom det til et sammenspil mellem den genetablerede tyske administration og den britiske militærregering, hvorigennem den danske bevægelse kunne hæmmes administrativt og politisk. Der gik således lange og besværlige forhandlinger forud for omdannelsen og reorganiseringen af "Den slesvigske Forening". Først den 15. november 1946 blev den nye tagorganisation for det danske arbejde anerkendt under navnet "Sydslesvigsk Forening".

Kiel-erklæringen

De stærke nationale modsætninger, der opstod som følge af danskhedens voldsomme vækst, blev kun til en vis grad bragt under kontrol ved Kiel-erklæringen i september 1949, hvori den nye Bonn-forfatnings almindelige politiske, borgerlige og kulturelle rettigheder garanteredes for medlemmer af den danske og frisiske folkedel, hvis nationalitet "hverken må bestrides eller efterprøves af myndighederne". Efter regeringsskifte i den nyoprettede slesvig-hostenske delstat, skabt af de engelske myndigheder, hvorved de borgerlige fik magten, forøgedes trykket mod den danske bevægelse i Sydslesvig. Først Tysklands optagelse i NATO i 1955 førte til en begyndende afspænding. Man kunne nemlig ikke være Danmarks militære forbundsfælle og samtidig opretholde en national spændingstilstand. Mens det første årti efter det tyske sammenbrud indtil midten af halvtredserne havde været domineret af stærke nationalpolitiske modsætninger rykkede, som tiden gik, de kulturelle aktiviteter og den kulturelle kappestrid stadig mere i forgrunden og efterhånden i mere fordragelige former.

Årsmøder over hele Sydslesvig

Årsmøderne, der siden 1921 havde været mønstringsdage, afspejler hele denne udvikling, som her er kort skildret både med hensyn til geografisk placering, med hensyn til omfang, og hvad indhold angår. Mens årsmødets arrangementer før krigen havde været placeret i Flensborg og nærmeste omegn, voksede disse efter krigen ud over hele Sydslesvig som et udtryk for den vældige opslutning omkring "Sydslesvig Forening".

Flensborg Avis skriver et par dage forud for det planlagte årsmøde 22.-23. juni 1946: "Til de danske stævner i Flensborg, Slesvig og Husum på lørdag og søndag er der opstillet et lige så omfattende som festligt program, der sikkert vil finde stor tilslutning. På tre centrale steder i vor sydslesvigske hjemstavn samles landsdelens danske befolkning for første gang efter krigen til en tilkendegivelse, som vil fremhæve det indbyrdes sammenhøringsforhold og de inderlige bånd, med hvilke

man føler sig tilknyttet til moderlandet. På baggrund af den folkelige opvågning i Sydslesvig og den sidste tids udvikling vil stævnerne få deres særlige betydning, og der kan ikke være tvivl om, at de danskfølede sydslesvigere ved at møde talrigt op kan og vil gøre disse årsmøder til vægtige samvær, der understreger og styrker det, man er fælles om.”

Som indledning til de fire aftenmøder, der var arrangeret i Flensborg, sendte statsminister Knud Kristensen en hilsen over den danske radio. De overfyldte mødesale varslede godt for søndagens friluftsmøder. I Flensborg samledes optøget ved ZOB, og over Nørretorv og Toosbüygade gik det til festpladsen ved Eckenergade. De var to timer om at nå frem og samlede omkring 50.000 deltagere. I det prægtige sommervejr blev det stilfærdige optog uden faner en magtfuld tilkendegivelse. Avisen fastslog, Flensborg har talt. Det blev en historisk dag. I Slesvig samlede det første danske årsmøde, der samtidig blev det største folkemøde, byen havde oplevet, henved 10.000. Friluftsmødet fulgtes op af to aftenmøder søndag, en skik man i de følgende år fulgte dér. På vestkysten i Husum mønstredes 7.000. Overalt fik møderne et roligt forløb bortset fra visse tilløb fra tysk side til optøjer i Slesvig. Men det noteres, at sangen ikke rigtig kom til sin ret, angivelig fordi der ikke var sanghæfter nok.

På jævn dansk manér

“Berlingske Tidende” anførte isin reportage:”... Der var unge og gamle, børn og gråskæggede flensborgere, der allerede i 1920 gjorde kampen for danskheden med som unge mænd, der stillede sig på række med unge sydslesvigere, som lige er vendt hjem fra krigsfangreleje... Det var mennesker af alle samfundslag, byens bourgeoisie og arbejdende befolkning, embedsmænd og købmænd, kontorfolk og landboere, hovedparten af byens rådsherrer af alle politiske farver”, og “Politiken” bemærker, at det er en “imponerende demonstration, fordi den gennemførtes helt uden prøjsisk-nazistisk disciplin og orden, helt på jævn dansk manér”.

I Flensborg sluttede dagen med Sct. Hans-bål på den gamle årsmødeplads ved Bov landevej arrangeret af ungdomsforeningerne.

1947 - hidtil største årsmøde ?

Ved årsmødet 7.-8. juni i 1947 udvidedes antallet af aftenmøder. Således blev der foruden de 6 i Flensborg afholdt 3 i Husum, i Bredsted og 5 i Slesvig, her som sidste år søndag aften. De nordfra kommende gæsters tal var på grund af forholdene ikke mindst drejede det sig om kunstnere af mange slags, der stillede sig til rådighed med underholdning mellem talerne. Disse var i de første år udelukkende sydslesvigere.

I Flensborg Avis anslog man at møderne samlede omkring 75.000 deltagere. “Det kan fastslås som en kendsgerning, at de danske årsmøder som helhed blev en endnu vægtigere tilkendegivelse end det historiske tredelte stævne i fjor. Bortset fra Husum, hvor den stedlige ledelse stod over for uovervindelige befordringsvanskeligheder, sattes den mægtige deltagelse fra sidste gang yderligere op”. I optogene sås ingen dannebrogflag, idet militærregeringen havde forbudt enhver form for flagning. Den tyske presse var mildt sagt meget tilbageholdene i sin omtale

af møderne eller søgte på enhver måde at bagatellisere forholdene. Et særligt grotesk tilfælde var Kiel-bladet "Norddeutsches Echo"s information: "Den 8. juni demonstrerede omkring 15.000 nydanskere, begyndende ved pattebørn i barnevogne indtil rene oldinge!" Dertil Flensborg Avis: "vore dages tyske presse giver afløb for så megen løssagtig og tarvelig undermåls-journalistik, at det må synes en kræftskade på alle bestræbelser for sund genrejsning." "Dannevirke" på den anden side understreger, at dette årsmøde er det største, der endnu er set.

Årsmøderne breder sig

Årsmødet 5.-6- juni 1948 indledtes med "en i sin udstrækning hidtil ukendt, sammenhængende række nationale møder" lørdag aften. I Flensborg, Husum, Harreslev, Bredsted, Nibøl, Lindholm, Tønning, Egernførde, Rendsborg, Vesterland, Kejtum og om søndagen i Slesvig. Overalt meldtes om fyldte huse, og i talerne blev der stillet krav om forvaltningsmæssigt adskillelse fra Holsten og flygtningenes fjernelse. Et forbud mod afsyngelse af "Jeg elsker de grønne lunde" og "Kærlighed til fædrelandet" blev ophævet i sidste øjeblik. Det forøgede blot sanglysten. Pessimister havde befrygtet, at Sydslesvig-hjælpen, der nylig var ophørt ville kunne påvirke deltagelsen i årsmødet. Men det gik omvendt, som "Jyllands-Posten" skrev:"
Ingensinde har så mange sydslesvigere deltaget i det danske årsmøde som i dag, da Sydslesvig-hjælpen er indstillet og betegnelsen Speckdäne dermed er ophørt at have gyldighed." I optøget var det stadig forbudt at bære dannebrog men så meget mere pyntede flagene, som sås i vinduerne ligesom rød-hvide bånd smykkede mange af deltagerne. Sammenlagt deltog hele landsdelen 73.000 - et tal, der svarede til SSF's medlemstal- ifølge danske angivelser. Som vanligt fandt "Flensburger Tageblatt", at det var " zu grosszügig geschätzt".

Flere end til grundlovsmøder i Danmark

Den store tilslutning, som den række af nationale møder lørdag aften i de lokale kredse kunne melde om, førte med sig, at årsmødet 11.-12. juni 1949 blev indledt med i alt 24 aftenmøder over hele landsdelen. Møderne indledtes overalt med, at talere fra Sydslesvig, kendte som mindre kendte, vurderede og tog stilling til tidens nationale og politiske problemer, hvorefter solister, kor og orkestre af mange slags nordfra og fra hjemstavnen underholdt de tusinder af sydslesvigere i byer og flækker. Nordfra voksede strømmen af gæster. Som Flensborg Avis anførte, drejede det sig "...ikke blot om interesse fra de overbeviste Sydslesvigs-venners side. Også adskillige, der hidtil har stillet sig køligt afventende over for udviklingen hernede, har givet til kende, at årsmødet har påkaldt deres opmærksomhed".

150 fremtrædende kvinder og mænd indenfor Danmarks politiske og kulturelle liv havde anmeldt deres komme, og heri var der ikke medregnet de mange kunstnere, der havde stillet sig til rådighed for underholdningen. Det skulle vise sig, at hermed var de ydre rammer skabt for det, der er blevet en fast tradition, som rækker op til dette år.

Søndagen fulgte friluftsmøderne i Flensborg, Slesvig, Tønning, Husum og Egernførde. En lang række danske blade havde udsendt særlige medarbejdere, som skulle dække begivenhederne. Berlingske Tidende anførte således, at de 70.000

mennesker, der ved møderne demonstrerede deres danskhed, vel i virkeligheden var flere, end der mødte op til grundlovmøderne i hele Danmark i selve jubilæumsåret for den danske grundlovs givelse. "Flensburger Tageblatt" finder deltagertallet stærkt overdrevet og skriver:".... Die Marschsäulen der einzelnen Flensburger Stürme, Verzeihung : <Distrikte>, waren kürzer als je. Die Flensburger Kaufmannschaft, der Flensburger Handel, die Flensburger führenden Gewerkschafter fehlten vollständig; dafür waren ein paar Mitglieder der Landsmannschaft der Schlesier im Zuge zu erkennen. Dass Flensburgs Oberbürgermeister ausgerechnet Gruppe 13 anführte, wird aber doch wohl kaum als böses Omen gewertet werden können."

Stadig flere aftenmøder

Årsmødearrangementerne, der som følge af en overvældende folkelig tilslutning i de første efterkrigsår antog stadig større dimensioner og bredte sig over hele landsdelen, fæstnedes efterhånden i de bestemte former, som vi den dag i dag er så fortrolige med. Antallet af aftenmøder udvidedes stadig, idet alle større lokalforeninger samlede deres medlemmer og venner nordfra til møder med taler, sang og underholdning af forskellig art. I løbet af 60'erne startedes årsmødet adskillige steder, især på landet allerede fredag aften. De mange medvirkende orkestre, ikke mindst fra FDF, sørgede for en festlig musikalsk ramme. Søndagens højdepunkt var friluftsmøderne, i 40'erne og 50'erne op til fem steder, i dag tre steder med de forudgående optog gennem byerne.

Bag arrangementerne af disse omfattende møder stod de første år et såkaldt aktionsudvalg, valgt af SSF's hovedstyrelse. Fra 1949 og til i dag blev det slet og ret kaldt for årsmødeudvalget. Disse udvalg samlede og bearbejdede de lokale bestyrelses ønsker, bistået af generalsekretariatet og de lokale amtssekretariats trænede folk. Fristelsen at nævne navne er stor, men rækken bliver for lang, så lad et navn stå stedfortrædende for de mange, et navn, der går igen i udvalgets mødeprotokoller, *Helene Dørfler*, den utrættelige og allestedsværende "Kultur-Helene".

Det internationale perspektiv

Havde møderne i det ydre fundet deres faste form, vekslede indholdet og ikke mindst talernes indhold afhængig af de vekslende begivenheder på den større scene: Den engelske militærregerings oprettelse af delstaten "Schleswig-Holstein", skabelsen af forbundsrepublikken Tyskland, de danske regeringers holdning til Sydslesvig-spørgsmålet og holdningen til Tysklandsproblemet, oprettelsen af NATO og den vesttyske stats optagelse i det fælles forsvarssystem, Europadiskussionen, oprettelsen af fællesmarkedet og endelig Danmarks indtræden i de europæiske fællesskaber. I årene op til midten af 50'erne, der stod i grænsekampens tegn, blev årsmøderne opfattet som demonstrationer og den store tilslutning, som de samlede gav de politiske krav vægt og skabte tilsvarende modstand fra tysk side.

Betegnende for stemningen er betragtningerne i "Schleswiger Nachrichten" fra 29.5.1951: ". . . Bemerkenswert ist, dass "Flensburg Avis" alle diese Versammlungen und Treffen als >Kæmpemøder< also als Kampfversammlungen bezeichnet. Das kann auf deutscher Seite nicht unbeachtet bleiben." Efter at

Flensborg Avis har moret sig, skriver førnævnte blad efter årsmødet: Als >Riesen< - nicht etwa >Kampf< treffen war die Sache angekündigt worden. Das traf nicht ganz ein. So riesig, wie die neudänische Presse post festum verkündet, war die Menschenmenge nicht . . . Es mögen vielleicht die Hälfte der angeblichen 36.000 - und lange nicht alles "danksindede" - gewesen sein. Dafür wurde entgegen allen Dementis um so mehr von Kampf gesprochen."

Ved samme årsmøde var et særligt stort politiopbud foranlediget af - som indenrigsministeren påstod - underretning om, at der kunne regnes med muligheden af, at årsmødet ville blive forstyrret.

Dannebrog beslaglagt

Under henvisning til den britiske anordning om, at det var forbudt Sydslesvigsk Forening at vise det danske flag i offentligheden, beslaglagde det tyske politi to dannebrogflag, båret af rigsdanske spejdere, hvilket vakte voldsomt røre blandt de tusinde festdeltagere. Til gengæld dannede flensborgske gymnastikpiger et levende kæmpeflag som afslutning på friluftsmødet, mens de sang "Hil dig vor fane".

Ved årsmødet i 1952 havde de tyske myndigheder forbudt at spille den danske nationalmelodi på festpladsen, men som "Flensborg Avis" skrev, blev den sunget så meget des kraftigere.

"Dannebrog vajede ikke over de danske festpladser - Kiel ville det jo således - men til gengæld sprang de slesvigske løver så livligt som ingensinde før", skrev avisen ved årsmødet 1953, og den danske statsminister Erik Eriksen anførte i sin radiohilsen: "Vi føler os forpligtet til at støtte sydslesvigerne, når de udsættes for vanskeligheder som følge af deres overbevisning. "

Paraplyernes optog

Vejrmæssigt set har langt de fleste årsmøder været begunstiget af mere eller mindre sol og sommer. Friluftsmødet 13. juni 1954 druknede i regn og kom i den henseende til at dele kår med det første årsmøde 11. september 1921 og mødet den 2. juni 1929. Alligevel drog i hvert fald over 5.000 gennem gaderne i den silende regn i "Paraplyernes tog". Flensborg Avis fandt, at dagens bemærkning kom fra den tyske medborger, der sagde til sin sidemand: "De danskere, de er ikke til at få bugt med, de trodser både uvejr og regn." Mødet gennemførtes efter planen. Kun måtte en gymnastikopvisning af mange hundrede flensborgske skolebørn aflyses trods børnenes protest, fordi Eckenerpladsen på det tidspunkt var forvandlet til en sø. I Slesvig, Egernførde, Husum og Kejtum foretrak man efter optoget at flytte stævnerne til mødesale.

Bonn-erklæringen

I marts 1955 udstedtes Bonn-erklæringen efter forhandlinger mellem den danske og den vesttyske regering. Den danske udenrigsminister H.C. Hansen havde rejst spørgsmålet om mindretallenes stilling i forbindelse med Vesttysklands optagelse i NATO. Erklæringen førte også til en ophævelse af den slesvig-holstenske

landdagsvalglovs 5 procent klausul, hvorigennem de dansksindedes naturlige ret til at fremføre deres særlige synspunkter i Kielerlanddagen blev anerkendt.

Således blev, som et udtryk for den ny situation, årsmødet 4. - 5. juni 1955 som det første efter anden verdenskrig et møde med vajende dannebrogflag. Efter en forespørgsel fra SSF meddeltes: "Fra landsregeringens side vil der ikke blive gjort betæneligheder gældende imod, at de dansksindede mødedeltagere ved SSF's årsmøder viser dannebrog på mødepladserne". En talsmand for indenrigsministeriet udtalte dog, at man måtte forvente, at flagspørgsmålet i nogen grad ville blive tilpasset de tyske sædvaner, idet "flagglæden" ikke ubetinget skulle overføres til forbundsområdet!

En ny fase

"Ikke som en turistmæssig udsmykning, men som danskhedens symbol" kom årsmøderne 3.-4. juni 1956 til at stå i de rød-hvide farvers tegn. Men som en taler fremhævede: "Den politiske kamp om Sydslesvigs fremtid er forbi. Vi tabte, fordi vi endnu ikke var modne til den store afgørelse, fordi Danmark ikke var rede, og fordi de storpolitiske forhold var os imod."

Vel deltog over 26.000 mennesker i stævnerne i Flensborg, Slesvig og Husum, men situationen var en anden end i 1946, hvor det havde været så "let og løfterigt". Den åndelige genforening med moderlandet, at det at være dansk i sig selv er en værdi nu, da mulighederne for at blive danske borgere i et dansk land er forspildte, at blive en fast bestanddel af den dansk-nordiske kulturkreds, selv om man skal fortsætte at leve som tyske statsborgere, disse tanker prægede mange af årsmødets taler dengang og i årene fremover. "Ikke tallene, men frigjorte menneskers trofasthed" - "Ikke dansk arbejde i bydeform, men indlevelse i fælles værdier" understregede bestræbelserne for indre konsolidering som udgangsposition for senere fremgangens år. Konkret måtte der arbejdes for at virkeliggøre Bonn-erklæringens ånd til gavn for sydslesvigeren i de mange lokale råd, hvor det stadig kneb med den tyske velvilje og forståelse. Årsmødetalerne afspejlede en ny fase.

På langt sigt

Imidlertid lød der foruden disse nye toner også andre fra talere, der ikke var til sinds at affinde sig med "den nye fase". Man talte i 50'erne sidste år om "den hårde linje", hvis talsmand, Hermann Tychsen, der i den berømte tale i Humptrup erklærede: "Jeg vil have grænsen flyttet", stod over for andre, der mente at kunne konstatere en "ikke uvæsentlig positiv udvikling" i den fælles kamp for anerkendelse af vort nationale mindretals rettigheder.

Det skabte diskussion både i den danske og tyske presse. Gennem disse fandt den danske bevægelse efterhånden sit nye ståsted i årsmødets velprøvede form. Forbundsrepublikkens politiske som økonomiske etablering og Danmarks holdning satte endegyldigt punktum for den epoke, da genforeningshåbet kunne være stæbnernes ledemotiv. Skuffelsen over, at det gik sådan, var vel ikke forsvundet hos alle, men med al et grænsesfolks smidighed og hårdnakkethed indrettede man sig efter de ændrede vilkår. Der skulle arbejdes på langt sigt, og bestræbelserne gik ud

på at samle alle de sydslesvigere, som bekendte sig til deres danskhed - mange var faldet fra - og indrette arbejdet sådan, at det kunne være både en hjælp til at erhverve eller bevare dansk sprog og kulturform ved roligt, sindigt, stilfærdigt og ufortrødent virke.

Sådan var den gennemgående tone i de utallige årsmødetaler fra år til år tilsat de aktuelle problemer, som årets arbejde havde frembudt. Aftenmødernes antal kom efterhånden op på omkring de to snese i større som mindre kredse i de mange byer og egne, hvor den danske bevægelse havde fundet jordbund. Der oplevede sydslesvigeren både det indbyrdes fællesskab og fællesskabet med landsmænd fra Danmark og efterhånden hele Norden.

I afspændingens tegn

Årsmødet i 1960 stod i afspændingens tegn og der skulle kæmpes "for en dansk hverdag i Sydslesvig". Spørgsmålet "rejse eller blive" blev dette og senere års behandlede problemstilling.

1961 drøftedes det berettigede i at opretholde det traditionelle antal lørdagsmøder: "Mon ikke mange ville foretrække et møde mindre - for så til gengæld at få oplevelsen af de helt tætte rækker?"

1962 glædede avisen sig over, at den tid længst er forbi, da der fra fortovet lød ukvemsord til de fredelige forbipasserende. "Fra officiel og uofficiel tysk side ses måske ikke ligefremt med velvilje, men dog virkelig tolerant og forstående på danskhedens festdage.

1963 understregedes, at der ikke måtte slækkes på indsatsen i denne afspændingens tid. *Det var så svært at lære dansk, fordi det var blevet så let, understregede Niels Bøgh-Andersen fyndigt.*

Årsmøde i skybrud

Da optoget var formeret den 7. juni 1964 og netop var kommet i gang under flyvende faner og klingende spil, brød uvejret løs. Regnen skyllede pludselig ned i tove. men toget fortsatte, først i trods, siden i resignation og til sidst i galgenhumør. Alle blev våde til skindet, men stemningen var alligevel mægtigt. Efter flaghejsningen blev friluftsmødet aflyst i Flensborg med følgende ord af Bøgh-Andersen: " *Det er længe siden, vi har fået lejlighed til at gøre så meget for vor hjemstavn. Vi har ladet os gennembløde til skindet.*"

I Slesvig og Tønning lykkedes det i tide at krybe i ly, og mindet om hundredåret for 1864 blev fejret indendørs.

Det europæiske

Afspændingen efter grænsekampens tiår var slået igennem i midten af 60'erne, fornemmede man tydeligt i årsmødetalerne. Det drejede sig nu om konsolidering indadtil og sameksistens udadtil. Denne sameksistens forstået som en legitim

kulturel kappestrid mellem de nationaliteter, der stødte sammen i en fælles landsdel, fik gennem de forskellige europæiske bestræbelser på den større scene og sluttelig Danmarks optagelse i de europæiske fællesskaber i 1972 tilført et nyt perspektiv, som har præget årsmødets taler på forskellig vis til denne dag.

Debatten i Danmark mellem tilhængere og modstandere fik sin parallel iblandt sydslesvigere. Holdningen i årsmødetalerne blev politisk på en ny måde og gav anledning til forskelligartet vurdering afhængig af, om bedømmelsen blev foretaget af den ene eller den anden af de stridende parter. Grænselandets problematik er på sin vis blevet hele Danmarks: Det nationale, sprog og kulturgrænser i den europæiske sammenhæng.

Årsmødereferaterne vidner om disse divergerende opfattelser mellem talerne nordfra som sydfra, og det har ved forskellige lejligheder medført, at nogle har givet udtryk for, at de fandt det beklageligt, at årsmødets førhen så friske nationale samling skulle lide derunder! I det hele taget spores en voksende tendens til at tale politik i stedet for national *lyrik* og til at vove at være uenige også i al offentlighed. Således beskæftigede mange sig med spørgsmålet om at få indført et reelt folkestyret dansk liv i Sydslesvig, og der faldt i den anledning hårde ord om organisationsvælde og funktionærstyre i 70'erne taler. "Flensborg Avis" kommenterede disse strømninger: "Vi synes, det er godt, at offentligheden får at vide, at vi er et ganske naturligt samfund, der ser lige så forskelligt på problemerne - som andre mennesker i andre samfund".

De glistrupske toner

På det allersidste har de glistrupske toner skabt debat. Repræsenterende en politisk strømning, som har været totalt ukendt de første halvtres år efter Genforeningen, er der med Glistrup skabt et brud på en tradition, som de fleste vel anså for evigvarende. Derfor lyttedes der med opmærksomhed, da han optrådte ved årsmødet i 1976 trods alt kun repræsenterende et mindretal i dansk politik. På sin vis har det måske alligevel været nyttigt at lære hans synspunkter nærmere at kende, for så vidt som der kun gennem et energisk arbejde i Sydslesvig som i Danmark kan skabes sikkerhed for, at de fremførte visioner ikke en dag skal blive sørgelig virkelighed. Også her gælder det, som en taler udtrykte sig: "Danmark som givende og Sydslesvig som den modtagende part har sikkert aldrig været befordrende for den sunde selvtillid og selvbevidsthed, der er så nødvendig som forudsætning for en fremtid."

Kritiske røster

Et så omfattende arrangement som et årsmøde, der vurderes og vejes af så mange iagttagere, må føre kritik med sig, og kritiske røster af mange slags har da heller aldrig manglet i årsmødernes lange historie. Årsmødet er blevet tradition, der kommer igen lige så sikkert, som det bliver juni måned.

Kritikken kan vel i dybere forstand tages som et udtryk for, at årsmødet stadig er en levende tradition, som kritikerne finder værd at gøre endnu bedre. Nye ideer og tilskyndelser skal disse imidlertid ikke vente vil trænge igennem fra det ene år til det

andet. Årsmødet er i den forstand konservativt. Karakteristisk i så henseende er den skæbne, der blev et forslag fra en vred ung mand fra kredsen omkring "Foreningen af sydslesvigske studerende's" tidsskrift "Fromt og Bro" til del. I 1957 slog han til lyd for, at de små sammenslutninger som f.eks. amatørscener, sangkor, kunstforeninger o.s.v. blev draget aktivt ind i årsmødet, for at årsmødet kunne blive en folkelig festdag, hvor det folkelige arbejdes mangfoldighed kunne opleves. De senere års bestræbelser for i forbindelse med årsmødet at arrangere hobby- og håndgerningsudstillinger, kunststillinger og udstillinger, der viser voksenundervisningens resultater, for blot at nævne nogle, er et udtryk for sandheden i denne karakteristik.

Da en læsebrevsskribent i 1963 fandt, at for få gjorde sig umage med at følge talerne på festpladsen, blev kritikken imødegået ud fra følgende så ofte gentagne betragtning: "Årsmødet er ikke et almindeligt folkemøde. Hele familien er med, børnene ikke mindst. Man træffer bekendte, man måske kun ser denne ene gang om året. Der snakkes og passiares. Ind imellem ses på, hvad der foregår på pladsen. Talerne hører man noget af - resten kan vi læse i Flensborg Avis i morgen."

I 1966 stillede Flensborg Avis spørgsmålet: "Var det nu det sidste årsmøde under de gamle former?" under henvisning til, at det kulturelle program var kommet ind i for faste rammer, at det i for høj grad var blevet udtryk for rutine og lignede hinanden til forveksling fra gang til gang ligesom kvaliteten var for dårlig af det, der blev budt.

I et læserbrev fra 1970 stod bl.a.: "Det er ofte fremhævet, at søndagsmøderne først og sidst skal være folkefeste, hvor det folkelige, festlige og fornøjelige skulle være grundakkorderne. Taler og opvisninger og hvad der ellers har været på programmet er kun og har da sandelig kun været opfattet som en ydre ramme. Hvorfor ikke tage den fulde konsekvens deraf? Bort med de mange og lange taler . . . lørdagsmøderne ud over landsdelen tjener det formål. Lad os om søndagen samles i det grønne med vore medbragte madkurve og børn, familie og venner."

De unge "oprørere"

Ved årsmødet i 1969 delte unge oprørere fra "Flensborg Ungdomsforening" løbesedler ud: "Årsmødet i sig selv er et glimrende arrangement . . . men ingen aktiveres . . . dets gennemførelse er præget af stupid tradition og mangler det engagerende element. Det fremmer på ingen måde bevidsthedsgørelsesprocessen hos den enkelte om det at være dansk. Dets funktion er at bekræfte ledelsen i dens egen perfektionisme. Derfor afskaf årsmødet!"

De unge kritikere blev nægtet ret til at tale ved et par møder under henvisning til, at de ikke stod anført som talere. I 1970 havde ledelsen derfor bedt en række unge tale, og det satte sit præg på møderne. Det samme gjorde den minirevy "En røst fra graven", som FUF'erne opførte på pladsen i Flensborg.

De næste par år blev der ved et par aftenmøder arrangeret diskussionsaftener med de unge som deltagere, som de havde ønsket sig det. Flensborg Avis fandt det udmærket at gennemføre debataftener sådanne steder, hvor medlemmerne ønskede det på denne aften, mens omvendt medlemmerne på steder, hvor ønsket ikke var til stede, skulle have lov at afholde mødet i den gamle kendte form.

Oprøret døde hen, og de seneste år synes at give Jyllandsposten ret i sin vurdering: "Al den fornyelse, der tales om og råbes på, manifesterer sig meget lidt i det ydre. Sydslesvigerne er beskedne folk, som elsker de tilvante former og får en dejlig aften eller eftermiddag ud af det, selv om det sker under simple og dagligdags former."

Solidaritet og fællesskab

Som en fællesnævner for alt dansk arbejde i Sydslesvig har årsmøderne indadtil haft sin store betydning for den danske sydslesviger, for hvem dette store stævne er et udtryk for den solidaritet og det fællesskab, som det er nødvendigt at opleve og styrkes ved, når man nu engang lever som den mest udsatte gruppe af det danske folk.

Udadtil har årsmødet sin betydning såvel over for herbergstaten som moderlandet Danmark.

I forholdet til herbergstaten har den vekslende understregning af arrangementets karakter som bekendelses-, demonstrations-, protest- og festmøder vist vilje og evne til at svare på skiftende udfordringer for at hævde retten til at eksistere. Forandringens lov, der gælder stærkere i et grænseland end andre steder, har aldrig kunnet ændre dette.

I forholdet til moderlandet Danmark er årsmødet slet og ret en årlig understregning af, at danskheden er her - her i denne landsdel, hvor den historisk og folkeligt har hjemstavnsret.

53 årsmøder til dato

Til og med årsmødet i 1977 er der i alt gennemført 53 årsmødeforanstaltninger. Årsmødet 1938 blev aflyst p. gr. af smittefaren under en heftig mund- og klovesygeepidemi, mens møderne i 1943, 1944 og 1945 bortfaldt grundet krigen. Af samme grund blev møderne 1940, 1941 og 1942 kun indendørsmøder.

I 1923 var man nået op på ca. 6.000 deltagere. I 1947 nåede mødet at samle omkring 75.000, mens tallet i de seneste år svinger omkring 15.000.

Og fremover? Mon der er grund til at tro, at folkegrænsen, der går mellem husene i grænselandet, vil miste sin betydning alle europæiske bestræbelser til trods, i fremtiden???